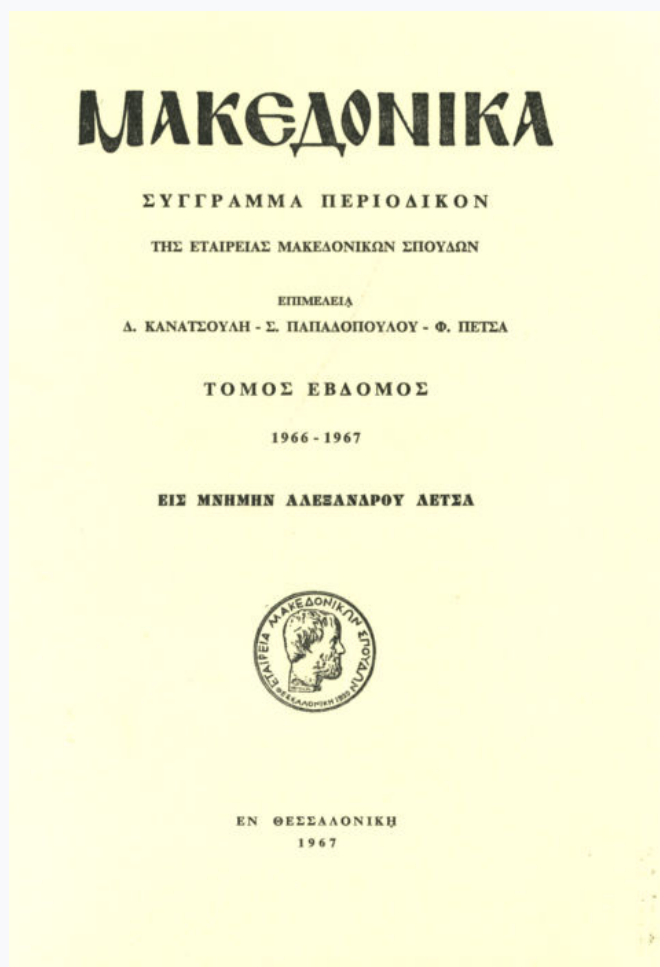

Μακεδονικά

Τόμ. 7 (1967)

Εις μνήμην Αλέξανδρου Λέτσα

Νέα στοιχεία για την απήχηση των
απελευθερωτικών αγώνων των Σέρβων στους
Έλληνες και για τη συμμετοχή τους σ' αυτούς

Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.982](https://doi.org/10.12681/makedonika.982)

Copyright © 2015, Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Α. Ε. (1967). Νέα στοιχεία για την απήχηση των απελευθερωτικών αγώνων των Σέρβων στους Έλληνες και για τη συμμετοχή τους σ' αυτούς. *Μακεδονικά*, 7, 264–276. <https://doi.org/10.12681/makedonika.982>

ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΗΧΗΣΗ
ΤΩΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΩΝ ΣΕΡΒΩΝ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ Σ' ΑΥΤΟΥΣ¹

Σκοπός της μικρής αυτής εργασίας δέν είναι νά παρουσιάσω συνταρακτικά στοιχεία, έκτος από εκείνα πού εἶναι ἀπό χρόνια πολλά γνωστά χάρη στίς ἐργασίες τῶν Σέρβων καί Ἑλλήνων ἱστορικών, ἀλλά νά προσθέσω μερικῆς νέες εἰδήσεις, πού ἔμειναν ἀχρησιμοποίητες, εἴτε γιατί βρίσκονταν σέ σπάνια βιβλία ἢ φυλλάδια καί διέλαθαν τήν προσοχή τῶν ἐρευνητῶν εἴτε γιατί εἶχαν καταγραφῇ σέ χειρόγραφα ἀπομνημονεύματα Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν ἢ ἄλλα ἔγγραφα πού δημοσιεύθηκαν μετὰ τήν ἔκρηξη τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου.

1. Ἔτσι π.χ. τὰ «Ἐνθυμήματα στρατιωτικά» τοῦ Νικ. Κασομούλη μᾶς μιλοῦν γιά τήν εὐφρόσυνη ἀπήχηση πού εἶχαν στίς ἀκοές τῶν Μακεδόνων καί Θεσσαλῶν οἱ εἰδήσεις γιά τήν ἐπανάσταση τῶν Σέρβων στά 1802. Οἱ ἄρματολοι καί κλέφτες τῶν χωρῶν αὐτῶν, μόλις βεβαιώθηκαν γι' αὐτό τό γεγονός, πῆραν νέο θάρρος, λησμόνησαν τὰ παθήματά τους, παράβλεψαν καί αὐτήν ἀκόμη τήν μεγάλη δύναμη τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καί ἄρχισαν τώρα πῶς προσεκτικά καί πῶς φρόνιμα νά προετοιμάζονται γιά μιᾶ ἐξέγερση ἐναντίον τῶν τυράννων².

Πρὶν ὅμως προχωρήσω στήν ἐξέταση τῶν στοιχείων αὐτῶν θά ἤθελα νά μνημονεύσω σύντομα τίς σχετικῆς εἰδήσεις μέ τήν δράση τοῦ Γεωργάκη Ὀλυμπίου στήν Σερβία πρὶν ἀπὸ τὰ 1806, πού παραθέτει ὁ Ἀναστάσιος Ν. Γούδας στοὺς «Παραλλήλους βίους» του. Σύμφωνα μέ αὐτές, ὁ Γ. Ὀλύμπιος, πού εἶχε συνδεθῇ μέ τὸν δεσμό τοῦ ἀδελφοποιτοῦ μέ τὸν Βέλκο Πέτροβιτς, ἀρχιστράτηγο τοῦ Καραγεώργη, ὁδήγησε πολλοὺς Μακεδόνες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους τὸν Νικοτσάρα καί τὸν Καρατάσο, στήν Σερβία καί ἐκεῖ μαζὶ μέ τοὺς Σέρβους ἐπετέθηκαν νύχτα ἐναντίον τῶν χιλιάδων

¹ Ἡ μελέτη αὐτή, πού ἔχει δημοσιευθῇ στά γαλλικά στὸν τόμο IX-1 (1967) 305-314 τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου, ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ στά ἑλληνικά, γιά νά εἶναι προσιτὴ στοὺς Ἑλληνες ἀναγνώστες καί ἐρευνητές.

² Νικ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων 1821-1833, Ἀθῆναι 1939, τ. 1, σ. 68.

Τούρκων τοῦ Τοπάλ πασᾶ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἀπὸ τότε ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἔμεινε κοντὰ στοὺς Σέρβους, ἐνῶ οἱ συναρχιγοὶ του γύρισαν πίσω στὸ Ἀγ. Ὅρος.

Ἀργότερα, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1803, ὁ Γεωργάκης πηγαίνει στὸ Βουκουρέστι καὶ συνεννοεῖται μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνο Ὑψηλάντη γιὰ τὴν ὀργάνωση κινήματος, παρόμοιου μὲ τὸ σερβικὸ. Ὑστερα ἀπὸ πολεμικὴ δράση καὶ παραμονὴ ἐκεῖ πολλῶν χρόνων ξαναγυρίζει στὴν Σερβία καὶ παίρνει μέρος στὴν μάχη ποὺ δόθηκε ἐναντίον τοῦ Τσαλιῆ πασᾶ στὶς ὄχθες τοῦ Μοράβα, στὴν θέση ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν Γιαγατίνα στὸ Βελιγράδι. Καὶ ἐδῶ οἱ Τοῦρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν. Στὴν μάχη αὐτὴ διακρίθηκε ὁ Γεωργάκης γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ τὶς ἡγετικές του ἱκανότητες. Ἐπίσης ἀργότερα πῆρε μέρος στοὺς ἀγῶνες τῶν Σέρβων ἐναντίον τοῦ Χουρσίτ πασᾶ¹.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ φέρνει κυρίως σὲ ἐπαφὴ τοὺς Ἕλληνες μὲ τοὺς Σέρβους κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀγῶνων τοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων εἶναι, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος στὴν ἐπανάσταση τῶν Σέρβων ἔβλεπε ἓνα κίνημα ποὺ ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ φέρῃ μιὰ ἀναστάτωση στὰ Βαλκάνια καὶ νὰ προκαλέσῃ ἴσως καὶ τὴν ἐκδήλωση ἐνὸς παρόμοιου κινήματος στὴν Ἑλλάδα. Ὁρθῶς εἶχε διίδει τὶς μύχιες σκέψεις τοῦ ἀνδρα αὐτοῦ ὁ Μ. Ναπολέων, ὅταν στὶς παραμονὲς τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης τοῦ Τίλσιτ (1807) εἶπε στὸν τσάρο Ἀλέξανδρο Α΄: «Γινώσκω τὰ σχέδια τοῦ Ὑψηλάντου· ἀπατᾷ ἀμφοτέρους ἡμᾶς· μόνον διὰ τὰς χιμαῖρας αὐτοῦ ἐργάζεται», ἐννοώντας δηλαδὴ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους του².

Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἑλλήνα αὐτοῦ πατριώτη καὶ τὴν συμβολὴ του στὴν προώθηση τοῦ σερβικοῦ ζητήματος ἔχουν κιόλας ἱστορηθῇ. Πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν ἐπαφὴ τοῦ Ὑψηλάντη μὲ τοὺς Σέρβους ἐπαναστάτες καὶ γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του στοὺς ἀγῶνές τους ἀναφέρει ὁ Μ. Λάσκαρις στὴν μελέτη του «Ἕλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς τῶν ἀγῶνας» (Ἀθῆναι 1935), σ. 28-38. Ἐπομένως εἶναι περιττὸ νὰ ἐπαναλάβω τὰ γνωστά. Θέλω λοιπὸν νὰ μνημονεύσω τὸ περιεχόμενο ἐνὸς ἐμπιστευτικοῦ ρωσικοῦ ἐγγράφου, ποὺ δημοσιεύθηκε πρόσφατα καὶ ποὺ ἀναφέρεται στὴν συμμετοχὴ ἀκριβῶς αὐτῇ τοῦ Ὑψηλάντη στοὺς σερβικοὺς ἀγῶνες. Τὸ ἐγγραφο αὐτὸ ἀπευθύνει ὁ διοικητὴς τῶν ρωσικῶν

¹ Ἀναστ. Ν. Γούδας, Βίοι παράλληλοι, Ἀθῆναι 1872, τ. 5, σ. 400-407. Πρβλ. καὶ Μ. Λάσκαρι, Ἕλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς τῶν ἀγῶνας, Ἀθῆναι 1935, σ. 37.

² Ἰωάνν. Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1859, τ. 2 σ. 65.

δυνάμεων της Βλαχίας Ι. Ι. Μίχελσον στις 16/28 Ιουνίου 1807 πρὸς τὸν ἑλληνικῆς καταγωγῆς Κ. Κ. Ροδοφοινίκη, πράκτορα καὶ ἀπεσταλμένο τῆς Ρωσίας στὸν Καραγιώργη. Σύμφωνα μ' αὐτό, ὁ Μίχελσον δίνει ὁδηγίες στὸν Ροδοφοινίκη γιὰ τὴν στάση πού πρέπει νὰ κρατήσῃ ἀπέναντι τῶν Σέρβων. Ἐτσι στὴν παράγραφο 7, ὅπου μιλεῖ γιὰ τὸν Ὑψηλάντη, γράφει ὅτι ὁ πρίγκιπας εἶναι σύμφωνος γιὰ τὴν ἀποστολὴ Ἑλλήνων ἐθελοντῶν, γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Σέρβους, ὅτι ὀφείλει ὁ Ροδοφοινίκη νὰ συνεννοηθῇ γι' αὐτὸ μαζί του καὶ κατόπιν μὲ τὸν ἀντιστράτηγο Μιλοράδοβιτς γιὰ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ τοὺς στείλῃ ἀπ' ἐκεῖ. Ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀκόμη στρατηγὸ θὰ ζητήσῃ ὁ Ροδοφοινίκη ὅπλα, μολύβι καὶ μπαρούτι, τὰ ὁποῖα προορίζονται γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τῶν Σέρβων. Οἱ ἐθελοντὲς θὰ πάρουν μαζί τους καὶ τὰ 6 κανόνια, πού προορίζονται ἐπίσης γιὰ τοὺς Σέρβους καὶ πού βρίσκονται στοῦ ἀντιστρατήγου Ἡσαΐεφ.

Στὴν παράγραφο 9 μιλεῖ ὁ Μίχελσον γιὰ τὴν παράδοση 50 χιλ. πιάστων στοὺς Σέρβους, γιὰ τὴν ἐξαγορὰ 4500 ὄπλων πού βρίσκονται στὸ Σεμλίνο καὶ πού πρέπει νὰ μεταφερθοῦν κρυφά, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσα ἀπαγόρευση τῆς αὐστριακῆς κυβέρνησης γιὰ τὴν μεταφορὰ ὄπλων.

Στὴν παράγραφο 11 τοῦ δίδει τὴν ἐντολὴ, ἀφοῦ βεβαιωθῇ γιὰ τὴν ἀφοσίωση τῶν Σέρβων στὸν θρόνο τὸν ρωσικό, νὰ διαθέτῃ μὲ ἀνεση τὰ ρωσικὰ στρατεύματα κατὰ τὶς ἐπιχειρήσεις φροντίζοντας νὰ βρίσκεται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν Καραγιώργη καὶ μέσω αὐτοῦ μὲ τοὺς ρωσικοὺς στρατοὺς πού βρίσκονται στὴν Δαλματία καὶ στὰ Ἰόνια Νησιά¹.

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ ἴσως στηριζεῖ λίγο παρακάτω ὁρισμένες εἰδήσεις, πού ἀναφέρονται σὲ ἐνέργειες Ρώσων πρακτόρων μέσω Σερβίας ἢ μέσω τῶν Ἰονίων νησιῶν στοὺς Ἕλληνες τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Γεγονὸς ὅμως ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι οἱ ἡρωικοὶ ἄγωνες τῶν Σέρβων ἀπὸ τὰ 1804 καὶ ἐξῆς καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1806-1812 ἀποτελοῦν γιὰ τοὺς Ἕλληνες, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους βαλκανικοὺς λαοὺς, ἓνα λαμπρὸ παράδειγμα γιὰ μίμηση καὶ ἓνα ἐπικίνδυνο ἔναυσμα γιὰ μεγαλύτερη πυρκαϊὰ στὰ Βαλκάνια. Ὁ ξεσηκωμὸς τῶν Σέρβων ἀπηχεῖ βαθύτατα στὶς ψυχὲς τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων καὶ τοῦ λαοῦ.

2. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῶν Σέρβων προέρχεται καὶ ἓνα «Θούριον ᾠσμα» πού ἀποδίδεται στὸν Ρήγα Βελεστινλή, ἀλλὰ φαίνεται πὼς εἶναι πλαστὸ καὶ ἔχει συντεθῇ ἀπὸ μιμητὴ τοῦ Ρήγα. Οἱ δύο τελευταῖες του στροφές εἶναι χαρακτηριστικές:

¹ Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν 19 καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20 αἰ. (Ρωσ.), Μόσχα 1963, Σειρά 1, τ. 3 σ. 624-625. Βλ. προγενέστερα στοῦ Λάσκαρι, Ἕλληνες καὶ Σέρβοι, σ. 35, 37.

Ἰδοὺ κ' οἱ Σερβιῶται, γένος ποτὲ μικρόν,
 ἠμπόρεσαν νὰ ρίψουν ζυγὸν τόσον πικρὸν
 κ' ἐψήφισαν ἀμέσως ἐμπείρους στρατηγούς·
 πρῶτον τὸν Τσέρνην Γεώργην καὶ ἄλλους ὁδηγούς
 καὶ τώρα προχωροῦσι καθὼς οἱ ἀετοὶ
 καὶ τὸν ἐχθρὸν διώκουν ὡς λέοντες κι αὐτοί.

Κ' ἡμεῖς Ἑλλάδος τέκνα, Ἑλλήνων τῶν λαμπρῶν,
 δουλοπρεπῶς νὰ ζῶμεν, δὲν εἶναι θλιβερόν;
 Λοιπόν, ὅποσοι ζῶμεν μὲ πατριωτισμόν,
 ἃς δείξωμεν κἂν τώρα τὸν ἐνθουσιασμόν.
 Ἀνδρεῖοι Ἡπειρῶται, Μανιάται, Θετταλοὶ
 κι ἀπὸ τὰ πέριξ ὅσοι, ὀλίγοι ἢ πολλοί,
 καὶ σεῖς οἱ Μακεδόνες μετὰ Μοραῖτῶν,
 στὴν οἰκουμένην ὅλην ἃς κάμωμεν γνωστόν,
 ὅτ' εἴμεθα Ἑλλήνων ἀπόγονοι ἡμεῖς,
 ἐπάξιοι τῆς δόξης καὶ κάθ' ἄλλης τιμῆς!
 Ἐλάτε, μὴ ἄργεῖτε. Μᾶς ἦλθεν ὁ καιρὸς,
 διὰ νὰ δοξασθῶμεν, νὰ ζήσωμεν λαμπρῶς!¹

Ἀλλὰ καὶ στὸ βιβλίο τοῦ «Ἀωνόμου Ἕλληνας», ποὺ κυκλοφόρησε στὰ 1806 στὴν Ἰταλία μὲ τὸν τίτλο «Ἑλληνικὴ Νομαρχία», σημειώνεται ἔντονος ὁ ἐνθουσιασμός του ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν Σέρβων. «Οἱ Σέρβοι μᾶς δίδουν αὐτὸ τὸ μέγαλον παράδειγμα, ὃ Ἕλληνες! Αὐτοὶ ἦτον ὁ λαὸς ὁ πλέον ἀπλούστατος καὶ βέβαια καθεὶς ἐστοχάζετο ὅτι ἀργότερα ἤθελε λάμψει ἡ Ἑλευθερία εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη παρὰ εἰς τὰ ἄλλα. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ θαυμαστός στρατηγὸς τῶν καὶ ἐλευθερωτῆς τῶν Γεώργιος ἐστάθη ἱκανὸς νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅλους τοὺς συμπατριώτας τῶν καὶ εἰς τὸ βραχύτατον διάστημα ἐξ μηνῶν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Πατρίδα του ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας. Ὡς πόσα μαθήματα ἔδωκεν καὶ πόσας ἀμφιβολίας διέλυσε μὲ τὰ ἔργα του ὁ ἀξιάγαστος Γεώργιος εἰς μεταχείρισιν τῶν Ἑλλήνων! Ὡς, πόσον ἀποστόμωσε τοὺς ἀνοήτους καὶ φλυαροὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ κατορθώματά του καὶ ἐτρόμαξεν τοὺς ἀχρεῖους Ὀθωμανοὺς μὲ τὰ ἄρματα τῆς νίκης καὶ τῆς ἐκδικήσεως!»².

¹ Α. Ι. Βρανούση, Συμβολὴ στὴν ἔρευνα γιὰ τὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα καὶ τῶν μιμητῶν του, μ' ἓνα ἄγνωστο «Θούριον ἄσμα». «Ν. Ἑστία» 44 (1948) 1233.

² Ἀωνόμου τοῦ Ἑλλήνου, Ἑλληνικὴ Νομαρχία, ἐκδ. Β', Εἰσαγωγή - Ἐπιμέλεια Ν. Β. Τομαδάκη, Ἀθῆναι 1948, σ. 186-187. Πρβλ. καὶ σ. 190. Βλ. καὶ ἐκδόση Γ. Βαλέτα, Ἀθῆνα 1957, σ. 216. Πρβλ. καὶ σ. 221.

“Άλλο παράδειγμα, παντοτινό, όπως λέγει, και μάλιστα ελληνικό, είναι των Μανιατών, που έμειναν πάντοτε ελεύθεροι, γιατί οί Τούρκοι δέν μπόρεσαν ποτέ νά εισδύσουν στα άπρόσιτα και ξερά βουνά και νά τοὺς υποτάξουν και δέν τολμοὺν πιά νά πλησιάσουν στα σύνορά τοὺς¹.

Ἡ ἐπανάσταση τῶν Σέρβων εἶναι τὸ κοινὸ θέμα τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἴσως κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ μεγάλου ἐκείνου γεγονότος οἰσθηλατῆθηκε ἡ ψυχὴ τοῦ συγγραφέα τῆς «Ἑλληνικῆς Νομαρχίας» καὶ ἔκανε πρὸς τοὺς συμπατριῶτές του τὸ θερμὸ κήρυγμά του, ποὺ δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ποικίλες σκέψεις ἐνὸς πατριώτη, ἀπελπισμένου ἀπὸ τὴν τυραννία—σκέψεις ποὺ γράφτηκαν μέσα σὲ μιὰ φλογερὴ ἀτμόσφαιρα ἰδεῶν ποὺ κυκλῶνει ἀπὸ παντοῦ τοὺς Ἑλλήνες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ².

3. Ἀπὸ τὰ δραματικὰ γεγονότα, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἱστορία τῶν Σέρβων καὶ συγκινοῦν τὶς ἑλληνικὲς ψυχές, γνωστὴ εἶναι ἡ τολμηρὴ προσπάθεια τοῦ μεγάλου Μακεδόνα ἀρματολοῦ καὶ κλέφτη Νικοτσάρα νά ἐνωθῇ μὲ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα τῆς Βλαχίας καὶ κατόπιν νά στραφῇ πρὸς βοήθεια τῶν Σέρβων. Ὁ Μ. Λάσκαρις στὸ βιβλίον, ποὺ ἀναφέραμε, παραθέτει³ ὁλόκληρὴ τὴν διεξοδικὴ ἀφήγηση τοῦ Κωνστ. Σάθα⁴, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν γνώμη του, εἶχε ὑπ’ ὄψιν τοῦ ἔγγραφο τοῦ ἀρματολοῦ σωζόμενα στὰ χέρια τῶν ἀπογόνων του. Ἡ ἀφήγηση ὅμως αὐτὴ τοῦ Σάθα νομίζω ὅτι περιέχει πολλὰ ὑποπτα καὶ μυθιστορηματικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀσφαλῶς ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν θερμὴ φαντασία του καὶ ἀπὸ τὴν γνωστὴ του τάση πρὸς τὴν ὑπερβολή.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀφήγηση τοῦ Σάθα, ὁ Νικοτσάρας ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Σκόπελο ἀποβιβάστηκε στὴν Κατερίνη τοῦ Ὀλύμπου στὶς 23 Ἰουλίου 1807 μὲ 550 ἐκλεκτοὺς ἄνδρες. Ἀκολουθώντας ἔπειτα τὶς κορυφογραμμὲς τῶν Πιερίων πέρασε τὶς γέφυρες τοῦ Ἀλιάκμονα, τοῦ Καρασμάκ (ἐννοεῖ: Καρὰ Ἀσμάκ, δηλ. τοῦ σημερινοῦ Λουδία) καὶ Ἀξιοῦ, ἔφτασε στὸν σταθμὸ Κουιμεντσέ, πυρπόλησε τὰ χάνια του, ἀνέβηκε στὴν Κερκίνη, κατέλαβε τὸ Κονιαροχώρι καὶ προχωρώντας ἐπάνω στὶς κορυφογραμμὲς ἔφτασε στὴν κωμόπολιν Βέτερνα καὶ ἀπ’ ἐκεῖ πέρασε στὸ Δεμίρ Χισάρ (Σιδηρόκαστρο). Κατόπιν, ἐπειδὴ βρῆκε ἀντίσταση στὴν κλεισούρα, διευθύνθηκε πρὸς τὸ Νευροκόπι, ὑποχώρησε πρὸς τὴν Τσέρνοβα, πέρασε νύχτα τὸν ποταμὸ Νευροκόπι (ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τὸν Νέστο) καὶ προχώρησε πρὸς τὸν Αἶμο, ἀλλὰ οἱ Τούρκοι ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῇ ἀπὸ παντοῦ τὸν ἀνάγκασαν νά ὑποχωρήσῃ. Ἀπ’ ἐδῶ καὶ πέρα περιγράφεται ἡ ὑποχώρησή του μὲ συνεχεῖς μάχες πρὸς χιλιάδες Τούρκους, πρὸς 4 χιλ. Τούρκους, Ἀλβανοὺς

¹ Ἐ. ἄ. ἐκδ. Τωμαδάκη, σ. 186. Ἐκδ. Βαλέτα, σ. 221.

² Πρβλ. καὶ σκέψεις Β α λ έ τ α, ἑ.ἄ. σ. λβ’-λδ’. Βλ. καὶ σ. 228-229.

³ Λ ά σ κ α ρ ι, ἑ.ἄ. σ. 39-42.

⁴ Κ. Ν. Σ ά θ α, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σ. 579-582.

καὶ Γιουρούκους στὸ Μενοίκιο ὄρος καὶ πρὸς 15 χιλ. στὴν Ζίχνα, ὅπου ἀγωνίζεται ἡρώϊκά. Τελικὰ ὑποχωρεῖ στὸ Πράβι καὶ δρασκελίζοντας τὸ Παγγαῖο κατεβαίνει στὸν κόλπο τοῦ Ὀρφانوῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ δὲν βρίσκει οὔτε Ρώσους οὔτε ρωσικὰ καράβια, μπαίνει στὴν Χαλκιδικὴ καὶ καταφεύγει στὶς μονὲς τοῦ Ἀγ. Ὁρους καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὲ καράβια ξαναγυρίζει στὴν Σκόπελο ὕστερ' ἀπὸ δίμηνη ἀπουσία. Ἄν φαντασθῇ κανεὶς πόσο μεγάλη καὶ ἐπικίνδυνη εἶναι ἡ διαδρομὴ τοῦ Νικοτσάρα, εἶναι ἀδύνατο νὰ παραδεχθῇ ὅτι πραγματοποιήθηκε. Σχηματίζει ἓνα πελώριο τόξο ἀπὸ τὴν Κατερίνη ὡς τὸν κόλπο τοῦ Ὀρφانوῦ (ἀποτελεῖ σχεδὸν τὰ 3/4 ἐνὸς μεγάλου κύκλου) καὶ περνᾷ συχνὰ μέσα ἀπὸ συμπαγεῖς τουρκικοὺς πληθυσμούς, ἰδίως ἐπάνω ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴ στὴν κατάστικτη ἀπὸ Γιουρούκους περιοχὴ. Ἦταν δυνατὸν νὰ διανυθῇ ἡ ἀπόστασις αὐτὴ μὲ τὰ τόσα καὶ ποικίλα ἐμπόδια μέσα σὲ δύο μῆνες; Ὁ Κανδηλῶρος, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ καὶ αὐτὸς τὴν ἐκθεσὴ τοῦ Σάθα, δυσπιστεῖ μόνο πρὸς τὴν ἀκρίβεια τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς μεγάλης αὐτῆς πορείας καὶ σωστὰ παρατηρεῖ ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸν «νὰ διαρκέσῃ δύο μῆνας περίπου ἢ προέλασις καὶ ὑποχώρησις αὐτῇ, ἐν μέσφ τόσων χιλιάδων διωκτῶν»¹.

Ἡ περαιτέρω κριτικὴ ἐξέτασις τῶν στοιχείων αὐτῶν, καθὼς καὶ ἡ ἀντιπαραβολὴ τους πρὸς ἄλλα πιὸ θετικὰ θὰ μᾶς βοηθήσῃ ν' ἀπομακρύνουμε τὰ μυθώδη καὶ νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια. Συγκεκριμένα οἱ παραπάνω ἡμερομηνίες εἶναι λανθασμένες. Εἶναι πραγματικὰ μεγάλῃ ἀνακρίβεια, ὅτι ὁ Νικοτσάρας ἐπιστρέφει στὴν Σκόπελο στίς 20 Σεπτεμβρίου 1807², γιὰτὶ σύμφωνα μὲ ἓνα ἔγγραφο τῆς 10 Ἰουλίου 1807, ποὺ παραθέτει ὁ Ἰγγλέζης, ὁ Νικοτσάρας εἶναι νεκρὸς (μιλεῖ γιὰ τὸν «μακαρίτην Τζάραν»). Τὸ ἔγγραφο αὐτό, ποὺ ὑπογραφόταν ἀπὸ τρεῖς καπετάνιους καὶ ἀπευθυνόταν πρὸς τοὺς προεστοὺς τῆς Σκοπέλου, ἔλεγε τὰ ἑξῆς:

«Τιμώτατοι προεστοί.

Παρακαλοῦμεν νὰ ἤθελε κρᾶξητε τὸν Ἀγγελῆ Ρεῖζη λιμνιώτη³ ὁποῦ ὁ μακαρίτης Τζάρας ἔκαμε τὸ καράβι του πρέζα⁴ νὰ ἔρθῃ νὰ τὸ πάρῃ καὶ νὰ μᾶς εἰπῇ ἂν ἔχει ἀκόμα τουρκικὸ πράμα μέσα, διότι ἐμᾶς ὁ μακαρίτης μᾶς εἶπε ὅτι τὸ καράβι τὸ ἔκαμε πρέζα, ἐπειδὴ τὰ πασαπόρτια του εἶναι σπόρικα⁵ μάλιστα τῶρα ὁποῦ εὐρίσκεται καὶ τούρκικο μὲ μάρκες, καὶ τὸ μαρτυροῦνε οἱ ἄνθρωποι καὶ ὁ ἴδιος Παρτζηνέβελος⁶ καὶ γραμματικὸς τοῦ καραβίου, ἂν δὲν εὐρισκότανε τὸ πρᾶμα εἴχαμεν ἀπόφασιν νὰ τὸ δώσωμεν

¹ Τ. Κανδηλῶρου, Ὁ ἀρματολισμὸς τῆς Πελοποννήσου 1500-1821, Ἀθῆναι 1924, σ. 371-372.

² Σάθα, ἑ.ἀ. σ. 579-582.

³ Λιμνιώτης=κάτοικος τῆς Λήμνου

⁵ Σπόρικα=ὄχι ἐν τάξει

⁴ Πρέζα=λεία

⁶ Παρτσινέβελος=μέτοχος

τὸ καράβι, τώρα πρέπει νὰ τὸ πᾶμε εἰς τὴν Τένεδον· ἂν ἐρχότανε ἀτός του αὐτοῦ ἴσως καὶ γινόντανε κανένα μερεμέτι¹, μὰ τοῦ λόγου του τὸ βαστά εἰς τὸ ψιλό.

1807 Ἰουλίου 10 Στενό.

Ταῦτα καὶ μένομεν

Καπετὰν Γεώργης Μποσινακόπουλος

Καπετὰν Στυλιανὸς Ἀντωνίου

Καπετὰν Ἀργύρης τοῦ Πολυχρόνη

Ἐπίτροπος τοῦ μακαρίτου σκοτωμένου στρατιώτου τῆς αὐτοκρατορίας πάσης Ρωσσίας Νικοτζάρας».

(Σφραγίδα

Νικοτσάρα)²

Νομίζω ὅτι ὁ Ἰγγλέζης λανθασμένα διάβασε «ἐπίτροπος» καὶ «Νικοτζάρας» ἀντὶ τῶν ὀρθῶν «ἐπίτροποι» καὶ «Νικοτζάρα». Οἱ ὑπογραφόμενοι δηλαδὴ εἶναι πιστοὶ σύντροφοι τοῦ Νικοτσάρα, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν θάνατό του ἀναλαμβάνουν ὡς ἐπίτροποι νὰ ξεκαθαρίσουν τὶς διαφορὰς ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις του. Ἡ σφραγίδα του δὲν μπαίνει, γιὰ νὰ δειχθῇ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ εἶναι τοῦ Νικοτσάρα, ἀλλὰ ὅτι οἱ καπετάνιοι ἐνεργοῦν πραγματικὰ ὡς ἐπίτροποί του. Πῶς ὁ Ἰγγλέζης ἔπese στὸ ὀλίσθημα αὐτό; Παρασύρθηκε, φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀνακριβῆ ἡμερομηνία τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Νικοτσάρα ποὺ δίνει ὁ Σάθας, δηλαδὴ τὴν 20 Σεπτεμβρίου, καὶ ἐπομένως φαντάστηκε ὅτι ἡ φράση «ὁ μακαρίτης Τζάρας» τοῦ ἐγγράφου τῆς 10 Ἰουλίου ἀναφέρεται σὲ ἄλλον στρατιωτικὸ μὲ ρωσικὴ ὑπηκοότητα, συνώνυμο καὶ συγγενὴ τοῦ Νικοτσάρα³.

Ὅτι ὁ Νικοτσάρας εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ τὶς 20 Σεπτεμβρίου 1807 τὸ εἶχε παρατηρήσει καὶ αὐτὸ ὁ Κανδηλῶρος, ὁ ὁποῖος μνημονεύει ἔγγραφο τῆς γυναίκας τοῦ Νικοτσάρα, τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1807 ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, μὲ τὸ ὁποῖο ἀνέθετε στὸν Ἀναγνώστη (Ἀναγνωσταρᾶ) νὰ παραλάβῃ ἀπὸ τὸν Ρῶσο ναύαρχο τοῦ Αἰγαίου Σενιάβιν τὸ βιὸς τοῦ ἀνδρός της⁴. Ὁ ἴδιος μάλιστα ὁ Κανδηλῶρος γράφει ὅτι «οὐδεὶς ἐκ τῶν ἱστορικῶν καθορίζει τὴν δρᾶσιν καὶ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην». Βασιζόμενος μάλιστα στὸ ἔγγραφο τῆς γυναίκας τοῦ Νικοτσάρα

¹ Μερεμέτι=διόρθωσις, ἐδῶ τακτοποίησις.

² Νικ. Ἰγγλέζης, Τὰ ἄρματαλίκια καὶ ὁ ἥρωας Νικοτζάρας, Φυλλάδιον Α', Ἀθήναι 1884, σ. 22-23.

³ Ε.ἀ. σ. 22, 23.

⁴ Κανδηλῶρος, Ὁ ἄρματαλισμὸς τῆς Πελοποννήσου, σ. 378.

ὑποστηρίζει ὅτι σκοτώθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτεμβρίου¹. Σύμφωνα ὁ-
μως μὲ ὅσα ἀπέδειξα παραπάνω, νομίζω ὅτι ὁ καθορισμός του αὐτὸς δὲν
εἶναι σωστός. Ὁ Νικοτσάρας σκοτώθηκε δυὸ μῆνες νωρίτερα, στὶς ἀρχὲς
Ἰουλίου 1807, ὅπως θ' ἀποδείξω ἀμέσως παρακάτω.

Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ Νικοτσάρας θεωρεῖται ὡς «σκοτωμένος
στρατιώτης τῆς αὐτοκρατορίας πάσης Ρωσίας». Πότε ὁμως μπαίνει στὴν
ὕπηρεσία της; Ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀποκαλυπτικές εἶναι τρεῖς ἐπιστολὲς
τῶν Ρώσων, 1 τοῦ Παλατίνου, ὑπασπιστῆ τοῦ Σενιάβιν (28 Μαΐου 1807)
καὶ δύο ἄλλες τοῦ ἴδιου τοῦ Σενιάβιν (7 Ἰουνίου καὶ 9 Ἰουνίου 1807), ποὺ
στέλνονται στὸν Νικοτσάρα μὲ τὸν σκοπὸ νὰ τὸν καλέσουν γιὰ κοινὴ δρά-
ση ἐναντίον τῶν Τούρκων². Ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς αὐτὲς βγαίνει τὸ συμπέρα-
σμα ὅτι ὁ Νικοτσάρας φθάνει στὸ Βόρειο Αἰγαῖο προερχόμενος ἀπὸ τὴν
Ζάκυνθο, καὶ τὸν Μάιο κιόλας τοῦ 1807 δρᾷ ἐκεῖ μὲ βάση ἀσφαλῶς τὶς
Βόρειες Σποράδες. Ὁ Σενιάβιν, ὁ ναύαρχος τῆς ρωσικῆς μοίρας τοῦ Αἰ-
γαίου, ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν φοβᾶται τὰ ἀντίποινα τῶν Τούρκων σὲ βάρος τῶν
Ἑλλήνων χωρικῶν καὶ γιὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ σπασμωδικὰ καὶ ἄσκο-
πα κινήματα, τὸν προσκαλεῖ στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου 1807 νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν συναν-
τήσῃ στὴν Τένεδο ὅπου ἡ μοῖρα του ναυλοχεῖ. Οἱ τελευταῖες λέξεις τοῦ τελευ-
ταίου γράμματος τοῦ Σενιάβιν, τῆς 9 Ἰουνίου 1807 («σοῦ στέλνω ἐξεπίτηδες
τὸ παρὸν ἄρμαμένο, μὲ τὸ ὅποῖον ἔλα διὰ νὰ συνομιλήσωμεν διὰ τὰ πάντα»)
μᾶς κάνουν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ὕστερ' ἀπὸ 2-4 ἡμέρες ὁ Νικοτσάρας ἦλθε
στὴν Τένεδο, εἶδε τὸν Σενιάβιν, συσκέφθηκε καὶ κατέστρωσε μαζὶ του
ὁ Ἑλληνας αὐτὸς ἀρχηγὸς τῶν καταδρομῶν τὸ παράτολμο σχέδιο
νὰ διασχίσῃ τὶς βαλκανικὲς χῶρες καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα
τῆς Βλαχίας. Σκοπὸς τους ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ν' ἀναταράξουν καὶ νὰ ξεσηκώ-
σουν τοὺς χριστιανοὺς ραγιαδες καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ καταπλήξουν καὶ νὰ
τρομοκρατήσουν τοὺς Τούρκους.

Καὶ τὸ σχέδιο αὐτό, ὀρμητικὸς καθὼς ἦταν ὁ Νικοτσάρας, ἐπιχείρησε
νὰ τὸ πραγματοποιήσει ἀμέσως. Ἀπὸ ποῦ ὁμως ξεκίνησε καὶ ποῦ ἀποβι-
βάστηκε; Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἔφθασε στὴν Τέ-
νεδο στὶς 12-13 Ἰουνίου καὶ ὅτι ὕστερ' ἀπὸ ἓνα περίπου μῆνα, στὶς 10 Ἰου-
λίου, ἦταν κιόλας «μακαρίτης», ὅπως ἀποδείχεται ἀπὸ τὸ γράμμα τῶν
ἐπιτρόπων του πρὸς τὸν Λημνιώτη Ἀγγελῆ Ρεῖζη, πρέπει νὰ θεωρήσουμε
βέβαιο ὅτι δὲν ἀποβιβάστηκε στὴν Κατερίνη καὶ δὲν ἔκαμε τὴν μεγάλη
ἐκεῖνι διαδρομὴ, ποὺ μᾶς περιγράφει ὁ Σάθας, ἀλλὰ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Τέ-
νεδο ἢ Σκόπελο ἀμέσως, ἀποβιβάστηκε στὸν κόλπο τοῦ Ὀρφανοῦ, στὸν
σημερινὸ Σταυρό, καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικόν.

¹ Κανδηλόπου, ἑ.ἄ. σ. 378-379.

² Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σ. 578-579.

Αὐτὴν ἄλλωστε τὴν περιγραφή μᾶς δίνει στὰ «Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά» τοῦ ὁ Κασομούλης, ποὺ ἦταν 7-9 χρονῶν ὅταν διαδραματίζονταν τὰ γεγονότα αὐτά. Χρονολογικὰ λοιπὸν ὁ Κασομούλης εἶναι πολὺ πιὸ κοντὰ ἀπὸ τὸν Σάθα στὰ γεγονότα καὶ πολὺ πιὸ θετικὸς στὶς εἰδήσεις του. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτές, ὁ Νικοτσάρας, ἀφοῦ ἔκαμε μερικὲς ἀποβάσεις καὶ πειρατείες στὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας (τὸν ἐπικρίνει γι' αὐτό, ὅπως εἶδαμε, ὁ Σενιάβιν μέσω τοῦ ὑποσπιστῆ του)¹, θέλησε ἐπειτα νὰ περάσῃ «προσπονημένως μὲ τὸ σῶμα του» (δηλαδὴ ὡς φίλοι τῶν Τούρκων) στὴν Βλαχία, ὅπου ὑπῆρχαν ρωσικὰ στρατεύματα, καὶ νὰ τεθῇ κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνα. (Ὁ Κασομούλης δὲν γνωρίζει τίποτε σχετικὰ μὲ τὶς συνεννοήσεις τοῦ Νικοτσάρα μὲ τὸν Σενιάβιν). Ἔτσι λοιπόν, χωρὶς ν' ἀκούσῃ τὶς συμβουλές τῶν φρόνιμων Λαζαίων, ἀποβίβασθηκε στὸν Σταυρὸ τῆς Χαλκιδικῆς μὲ 120 ἀνδρείους Τουρκαλβανούς (ἴσως αὐτοὶ θὰ ξεγελοῦσαν τοὺς Τούρκους) καὶ 200 Ἕλληνες, ἀκολούθησε τὸν πιὸ σύντομο δρόμο, πέρασε τὸν Στρυμόνα κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀχινὸς καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν Ζίχνα. Ἐναντίον του ἔρχεται ὁ Ἰσμαῖλ μπέης τῶν Σερρών μὲ 8 χιλ. ἄνδρες καὶ συμπλέκεται μαζί του. Ὑστερ' ἀπὸ τρεῖς μέρες οἱ Τουρκαλβανοὶ συμπολεμιστές του παραδίδονται καὶ ἔτσι μένει μόνος ὁ Νικοτσάρας μὲ 100 ἄνδρες. Ἀπελπισμένοι λοιπὸν οἱ Ἕλληνες κάνουν τὴν νύχτα ἓνα τολμηρὸ γιουρούσι μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια μέσα ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἐχθρῶν, ὑποχωροῦν ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο, ἀπωθοῦν τὴν τουρκικὴ φρουρά τῆς γέφυρας καὶ τέλος ὕστερ' ἀπὸ πολλοὺς κόπους μπαίνουν στὸ Ἅγιον Ὅρος. Εἶχαν σωθῇ ὁ ἀρχηγός, τὰ πρωτοπαλλήκακα καὶ 60 περίπου ἄνδρες. Ἐκεῖ ξεκουράζονται μερικὲς μέρες². Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, ποὺ ὀρίζεται ἀπὸ τὸν Κασομούλη σὲ 15, μοῦ φαίνεται ὑπερβολικὸς, γιατί, ἂν συνέβαινε ἓνα τέτοιο πράγμα, οἱ Τούρκοι θὰ τιμωροῦσαν αὐστηρότατα τοὺς μοναχοὺς. Νομίζω ὅτι κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου εἶχε λήξει κιόλας ἡ παράτολμη αὐτὴ ἐπιχείρησις τοῦ Νικοτσάρα καὶ ὅτι τότε ἡ στὶς πρώτες ἡμέρες τοῦ Ἰουλίου ἔκανε τὴν νέα ἐμφάνισή του στὸ Λιτόχωρο, ὅπου καὶ βρῆκε τὸν θάνατο πολεμώντας ἐναντίον Τούρκων καὶ στρατολογημένων Ἑλλήνων χωρικῶν, ποὺ ἦταν κουρασμένοι καὶ ἀγανακτισμένοι ἀπὸ τὶς ἀναστατώσεις τῶν πειρατῶν κλεφταρματολῶν³. Δηλαδὴ εἶχαν περάσει 20 περίπου μέρες ἀπὸ τὴν ἀπόβασή τοῦ Νικοτσάρα στὸν Σταυρὸ τῆς Χαλκιδικῆς ὡς

¹ Βλ. Σάθα, ἔ.α. 579.

² Νικ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, τ. Ι σ. 61-62.

³ Ἐ.α. σ. 62-63. Ἐπομένως ἀνακριβὴς εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Κασομούλη ὅτι ὁ Νικοτσάρας πέθανε «περὶ τὸν Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον» τοῦ 1807 (ἔ.α. σ. 63). Φαίνεται ὅτι ὁ Κασομούλης δὲν ἦταν βέβαιος γιὰ τὴν ἡμερομηνία τοῦ θανάτου τοῦ Νικοτσάρα, γιατί ὁ ἴδιος εἶχε διαγράψῃ στὸ χειρόγραφό του παλαιότερη εἰδήσις ὅτι ὁ περιφημὸς κλέφτης πέθανε στὰ τέλη τοῦ 1807 (ἔ.α. σ. 63, ὑποσημ. 4).

τὴν ἐπιστροφή του. Οἱ σύντροφοί του μετέφεραν τὸ πῶμα του στὴν Σκιάθου καὶ τὸ ἔθαψαν στὴν μονὴ τῆς Εὐαγγελιστρίας¹. Σύμφωνα ὅμως μ' ἓνα τραγούδι ποὺ ἴσως τραγουδιέται ἀκόμη στὸ νησί:

*Συδρόφοι τὸν ἐσκότωσαν, συδρόφοι τὸν θρηνοῦσαν
καὶ δὲ δὸ μαρτυροῦσαν.*

*Οὔτε σὲ χώρα τάφηκε οὔτε σὲ μοναστήρι,
μόν' πῆγαν καὶ τὸν ἔθαψαν στοῦ Λεχονιοῦ τὸ ρέμα.
Χρῆμα πολὺ τοῦ βάλανε στὸ δάφο του μαζί του,
μαζὶ καὶ τὸ τουφέκι του, μαζὶ καὶ τὸ σπαθὶ του².*

4. Ἀλλὰ καὶ ἓνας ἄλλος Ἕλληνας ἀγωνιστής, ποὺ σήκωσε τὴν σημαία τῆς ἀνταρσίας τὸν ἐπόμενο χρόνο 1807, ὁ Εὐθ. Μπλαχάβας, φαίνεται ὅτι δέχεται τὶς ἀπηχίσεις τῶν ἀγόνων τῶν Σέρβων καὶ βρίσκεται ἢ προσπαθεῖ νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μαζί τους. Ὁ Τουρκαλβανὸς ποιητὴς Χατζῆ Σεχρέτης ποὺ ἔγραψε τὴν «Ἀληπασιάδα» παραθέτει στίχους ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀνταρσίας τῶν Σέρβων στοὺς Ἕλληνες καὶ συγκεκριμένα στὸν Μπλαχάβα:

*Ὁ δαίμων λέγει τοῦ παπᾶ «ἔσεῖς τί καρτερεῖτε;
Δὲν στέλνεις σ' ὅλο τὸν ραγιά ὅλοι ν' ἄρματωθῇτε;
Τὸν Τοῦρκο νὰ βαρέσετε, ἐκεῖνον τὸν ἀβάνη,
ὁποῦ παιδεύει τὸν ραγιά, κι' ὅτ' ἀγαπᾶ τοῦ κάνει;
Ν' ἄρματωθ' ὅλος ὁ ραγιάς τὸν Τοῦρκο νὰ κτυπήσῃ,
Στὴν Λάρσα καὶ στὰ Τρίκαλα ἀβάνη μὴν ἀφήσῃ.
Ὁ Σέρβος μὲ τὸν Μόσκοβο δὲν βλέπετε τί κάνει;»³*

Παρακάτω ὁ Χατζῆ Σεχρέτης βάζει τὸν Μπλαχάβα νὰ λέγῃ στὸν ἀδελφό του Θόδωρο:

*Ὁ Καραγεῶργος ἔβαλε στοῦ λόγου τοῦ ἔξουσία,
νὰ λάβ' ἀπὸ τὸ Μόσκοβο στὸ Σέρπι βασιλεία.
Γραφθῆκαν μὲ τὸν Μόσκοβο ὅλοι μικροὶ μεγάλοι,
γιὰ νὰ τὸν κάμ' ὁ Μόσκοβος τὸν Καραγιῶργο κράλη.
Κι' ὁ Καραγιῶργος ζάπωσε ὅλο τὸ Μπελιγράτι,
κι' ὦραν τὴν ὦραν βρίσκεται μὲ τὸ σπαθὶ στὴν πλάτη.
Καὶ τὸ δικό μου τῶνομα κ' ἐγὼ θέλ' νὰ τ' ἀξιώσω,
κ' ἀπὸ τῆς τέσσαρες μεριῆς ραγιάδες θὰ σηκώσω⁴.*

¹ Ἑ.ἁ. σ. 63

² Γ. Α. Ρήγα, Σκιάθου λαϊκὸς πολιτισμός, τευχ. Α' Δημόδη ἄσματα, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 227. Πρβλ. καὶ σ. 228.

³ Σάθα, Τουρκ. Ἑλλάς, σ. 596.

⁴ Σάθα α, ἔ.ἁ. σ. 596.

Ὁ Χατζῆ Σεχρέτης παρουσιάζει ἀκόμη τὸν Μπλαχάβα νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς ἀγάδες τῆς Λάρισας καὶ τῶν Τρικάλων ὅτι βρίσκεται σὲ συνεννοήσεις μὲ τοὺς Σέρβους:

Κι' ἀπὸ τὲς τέσσερες μεριὲς χαρτιά μου προβοδοῦνε,
κι' ὦραν τὴν ὦραν γίνονται χαζίρι πὺν νὰ βγοῦνε.
Κι' ὁ Καραγιώργος μᾶστειλε τέτοιαις λογιῆς χαμπέρι,
ἂν κάμῃ χρεῖα τίποτε, μου προβοδάει ἀσκέρι.
Ἀκόμα κι ὅλα τὰ νησιὰ κ' ἐκεῖνοι μὲ βοηθοῦνε,
μολύβι καὶ τζιμπιχανὲ ἐδῶ μου προβοδοῦνε¹.

Τὰ λεγόμενα τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη φαίνεται νὰ παραδέχεται ὁ Σάθας, ὅταν γράφῃ ὅτι στὶς ἀρχὲς τοῦ 1808 ἦλθαν ἀπὸ τὴν Σερβία στὸν Ὀλυμπο Ρῶσοι ἀπεσταλμένοι μὲ ἐπιστολὰς τοῦ Καραγεώργη καὶ τοῦ ἐλληνικῆς καταγωγῆς συμβούλου τοῦ ρωσικοῦ κράτους Ροδοφοινίκην, οἱ ὅποιοι παρακινοῦσαν τοὺς Ἕλληνας ν' ἀρπάξουν γιὰ τελευταία φορὰ τὰ ὅπλα καὶ νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων. Οἱ ἐνέργειες τῶν Ρώσων ἀπεσταλμένων ἐρέθισαν τὰ πνεύματα καὶ ἀναπτέρωσαν τὶς ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων².

Ὁ Rouqueville θεωρεῖ ὅτι ὁ πρῶν Ἄρτης Ἰγνάτιος δὲν ἦταν ξένος πρὸς τὴν ἐπανάσταση τοῦ Μπλαχάβα, καθὼς καὶ πρὸς τὶς ἄλλες κατὰ τόπους ἀνταρσίες πὺν ἐκδηλώνονταν κατὰ μῆκος τῆς κοίτης τοῦ Ἀξιοῦ (Βαρδάρ) πρὸς τὴν διεύθυνση τῆς Φιλιππούπολης. Ἄς σημειωθῇ ὅτι εἶχε τοποθετηθῇ ἀπὸ τοὺς Ρώσους ὡς μητροπολίτης Βουκουρεστίου³.

Τὸ ὅτι ὁ Μπλαχάβας εἶχε ἔλθει σὲ συνεννοήσεις μὲ τοὺς Ρώσους τοῦ Ἰονίου ἢ τοῦ Αἰγαίου πρὶν ἀπὸ τὴν συνθήκη τοῦ Τίλσιτ (25 Ἰουνίου/7 Ἰουλίου 1807) φαίνεται νὰ εἶναι γεγονός, ἂν πιστέψουμε ὅσα γράφει λίγο ἀργότερα ὁ ἀξιοπistos περιηγητὴς καὶ στὴν πραγματικότητα πράκτορας τῶν Ἀγγλῶν Leake: ὅτι ὁ Ἀλὴ πασάς εἶχε ἀνακαλύψει τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Μπλαχάβα μὲ τοὺς Ρώσους τῆς Κερκύρας⁴.

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ κινήματος τοῦ Μπλαχάβα οἱ κλεφταρματολοὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ὑποχώρησαν πρὸς τὸν Ὀλυμπο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατέφυγαν πρὸς τὶς Βόρειες Σποράδες, στὰ γνωστά τους καταφύγια, Σκίαθο, Σκόπελο καὶ Σκῦρο. Καὶ μὲ βάση τὰ νησιὰ αὐτὰ ξανάρχισαν τὶς πειρατεῖες στὰ βόρεια παράλια τοῦ Αἰγαίου τρεφόμενοι μὲ τὶς χιμαιρικὲς ἐλπίδες ὅτι οἱ Ρῶσοι, πὺν εἶχαν μπλεχθῇ πάλι σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους,

¹ Σάθας, ἔ.ἀ. σ. 598.

² Σάθας, ἔ. ἀ. σ. 587-588.

³ Βλ. Rouqueville, Histoire de la régénération de la Grèce, Paris 1924, τ. 1, σ. 290-291.

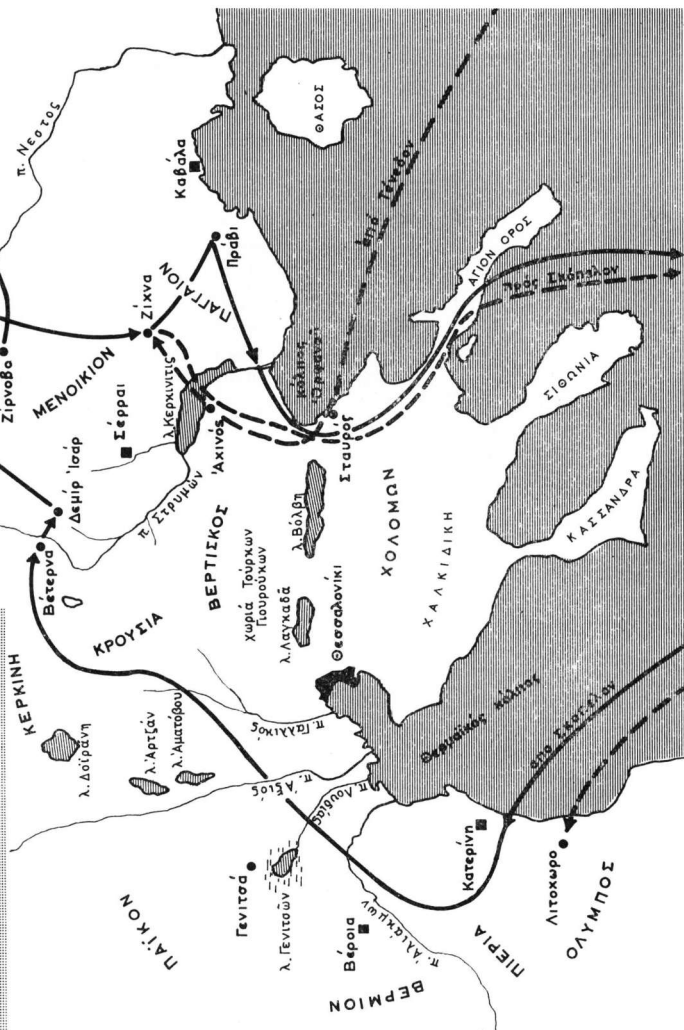
⁴ W. Leake, Travels in northern Greece, London 1835, τ. 4, σ. 543-544.

ΠΟΡΕΙΑ ΝΙΚΟΤΙΣΑΡΑ

(1 Ιουνίου - 1 Ιουλίου 1807)

→ κατά Σάδαν

→ κατά Βακαλόπουλον

θά κατέβαιναν από την Σούμλα προς την Μακεδονία και θά ένώνονταν μαζί τους. Στό μεταξύ μάταια ό τουρκικός στόλος προσπαθοϋσε νά τους συντρίψει και νά έξουθενώσει τά όρμητήριά τους. Τά έλαφρά έλληνικά πειρατικά καράβια με μεγάλη έπιτηδειότητα ξεφευγαν την καταδίωξη του βραδυκίνητου στόλου του καπουδάν πασά¹.

Η κατάσταση αυτή εξακολούθησε ως τά μέσα του 1812, όποτε έσημειώθησαν άλλεπάλληλα γεγονότα, που έπρόκειτο νά έχουν δυσμενείς συνέπειες στην δράση τους: ή λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου και ή ειρήνη του Βουκουρεστίου (Μάιος 1812), ή αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων από τις παραδουνάβιες χώρες, ή προσωρινή κατάπαυση των έχθροπραξιών Σέρβων και Τούρκων και ή καταδίωξη της πειρατείας από τους στόλους των μεγάλων δυνάμεων, που ένδιαφέρονταν για την ακίνδυνη διεξαγωγή του έμπορίου στην Έγγυς Ανατολή. Απελπισμένοι τότε άρχισαν νά έννοούν ότι οί άγώνες τους ήταν πάνω από τις δυνάμεις τους και ότι έπρεπε προσωρινά τουλάχιστον νά συνθηκολογήσουν με τους αντιπάλους των, δηλαδή νά τελειώσουν κατά ένα τρόπο έντιμο τις επιχειρήσεις και νά ξαναπαρουν τά άρματολίκια τους². Η διαπραγματέυση όμως του ζητήματος αυτού βγαίνει από τά όρια του θέματός μου.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Κασομούλη, Ένθυμήματα, Ι σ. 73.

² Κασομούλη, έ. ά. Ι σ. 73.